
Når blir press upassende?

DEBATT

JOAR RØKKE FYSTRO

j.r.fystro@medisin.uio.no

Joar Røkke Fystro er master i interdisiplinær helseforskning og stipendiat ved Avdeling for helseledelse og helseøkonomi, Universitetet i Oslo.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Faren for at noen skal oppleve seg presset til å dø, er et vanlig argument mot å legalisere dødshjelp. Men hvor tungtveiende er denne typen argument?

Dødshjelpdebatten favner om en rekke ulike etiske, politiske og praktiske problemstillinger. I det følgende vil jeg ikke ta stilling til legalisering av dødshjelp som sådan, men konsentrere meg om ett av argumentene som ofte blir brukt når dødshjelp står på dagsordenen. Det er argumenter som berører bekymringen for at personen som synes å ville dø, kan ha blitt presset – eller i det minste at personen *føler* seg presset – til å avslutte livet. Et slikt press kan tenkes å stamme fra nærstående, for eksempel at personen føler seg som en byrde for venner og familie, eller til og med at noen av dem direkte presser personen til å velge døden, men det handler vel så gjerne om (opplevde) forventninger fra helsevesenet og samfunnet. Argumentet fikk følgende form i en kronikk i Aftenposten for ikke lenge siden [\(1\)](#):

«All dødshjelpslovgivning bygger på at pasienten er samtykkekompetent og selv ber om hjelp til å dø, uten ytre press. [...] Det må avklares hvem som skal avdekke ytre press, og hvordan. Alvorlig syke og pleietrengende pasienter opplever allerede i dag press ved at de føler seg som en byrde for pårørende, pleiere og samfunnet. Det forekommer også eksempler på direkte press, for eksempel fra familiemedlemmer (arvinger).»

Hva menes med press?

«Press» kan i denne sammenhengen forstås på minst to måter. På den ene siden kan press hen vise til tvang. Men regelrett tvang fordrer en trussel om å krenke noens rettigheter (for eksempel til å bestemme over egen kropp) og at personen samtidig er blottet for andre rimelige handlingsmuligheter enn å gi etter for trusselen (2). Selv om det er mulig å se for seg situasjoner der noen tvinges til å velge døden, er det vanligvis ikke et slikt press som nærer bekymringen om at en person skal presses til å avslutte livet gjennom dødshjelp (3).

«Et viktig poeng er imidlertid at om noen utsettes for ytre press, betyr ikke det nødvendigvis at vedkommende blir påvirket av det»

Langt oftere henviser press til at *noen* (som nære og kjære) eller *noe* (som normer og forventninger) påvirker personens valg, uten at personen utsettes for tvang i streng forstand (3). At presset er «ytre», slik det beskrives i sitatet over, bør forstås som at det enten er relasjonelt eller strukturelt, det kommer ikke fra personen selv. Et viktig poeng er imidlertid at om noen utsettes for ytre press, betyr ikke det nødvendigvis at vedkommende blir påvirket av det. Tvert om er det mange historiske eksempler på mennesker som har vært utsatt for et formidabelt press, men som likevel har handlet på tvers av presset (4). Følgelig vil det være fare på ferde først når presset påvirker personen.

Samtidig er mennesker relasjonelle vesener, vi lever ikke i et vakuum. At vi blir påvirket av noe eller noen, er uunngåelig. I mange situasjoner er det også ønskelig, for eksempel i nære relasjoner. Derfor kan heller ikke påvirkning i seg selv være problemet. En måte å skille upassende påvirkning fra passende, er at når en person påvirkes til å handle mot bedre vitende eller egne prinsipper, er vedkommende blitt påvirket upassende (5). Men det betyr også at hva som utgjør upassende påvirkning, er subjektivt, kontekstuel og personavhengig.

Implikasjoner for debatten

Upassende påvirkning er en iboende fare ved all menneskelig samhandling. Selv diskusjon og rasjonelle argumenter kan påvirke noen upassende, avhengig av situasjon, sinnstilstand og personlighet. Satt på spissen kan en lege som argumenterer mot dødshjelp overfor en pasient som genuint ønsker å dø, også påvirke upassende. På den andre siden kan det være systematiske likheter i en gruppe eller ved en situasjon som gjør dem som står stilt overfor et valg, mer sårbare for press og påvirkning, til tross for at de er beslutningskompetente.

«Upassende påvirkning er en iboende fare ved all menneskelig samhandling. Selv diskusjon og rasjonelle argumenter kan påvirke noen upassende»

Poenget er like fullt at hvis man har normative kvaler med dødshjelp som sådan, forankret i substansielle istedenfor prosessuelle argumenter, kan man hevde at valget om å få hjelp til å dø ikke bør gis individet i det hele tatt (for eksempel: det ligger utenfor helsevesenets formål). Hvis valget først gis, kan vi ikke unngå faren for upassende påvirkning. Men det gjelder også alle andre valg i livet. Følgelig synes ikke faren for at det kan oppstå ytre press som leder til upassende påvirkning, å være utslagsgivende for hvor vi bør lande i dødshjelpdebatten.

Takk til deltakerne på et seminar i regi av ETHME (The Ethics of Mortality Measurement) ved Universitetet i Oslo for kloke og kritiske kommentarer til en presentasjon av manuskriptet. Innholdet i debattartikkelen står helt og holdent for forfatterens egen regning.

REFERENCES

1. Horn M, Lee A. Dødshjelpdebatt på faglige premisser. Aftenposten 28.10.2024.
<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/oVW3Ro/doedshjelp-diskusjonen-maa-bygge-paa-holdbare-faglige-premisser> Lest 3.11.2024.
2. Wertheimer A, Miller FG. Payment for research participation: a coercive offer? *J Med Ethics* 2008; 34: 389–92. [PubMed][CrossRef]
3. Buchbinder M, Berens N. Beyond coercion: reframing the influencing other in medically assisted death. *J Med Ethics* 2024; jme-2023-109554. [PubMed][CrossRef]
4. Oliner SP, Oliner PM. *The Altruistic Personality: Rescuers of Jews in Nazi Europe*. New York, NY: Free Press, 1988.
5. Grant RW, Sugarman J. Ethics in human subjects research: do incentives matter? *J Med Philos* 2004; 29: 717–38. [PubMed][CrossRef]

Publisert: 17. desember 2024. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.24.0656

Mottatt 11.12.2024, godkjent 12.12.2024.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 3. juli 2026.